

Kodanikuühiskonna seirearuanne riikliku romasid puudutava integratsioonistrateegia rakendamise kohta Eestis

Keskendumine strateegia eduka rakendamise struktuurilistele ja horisontaalsetele eeltingimustele

2018

Kodanikuühiskonna seirearuanne riikliku romasid puudutava integratsioonistrateegia rakendamise kohta Eestis

Keskendumine strateegia eduka rakendamise struktuurilistele
ja horisontaalsetele eeltingimustele

2018

Aruande on koostanud Egert Rünne ja Liina Laanpere Eesti Inimõiguste Keskusest.

SISUKORD

KOKKUVÕTE	5
SISSEJUHATUS	7
VALITSEMISTAVA JA ÜLDINE POLIITILINE RAAMISTIK	8
Romade kaasamise süvalaiendamine kõikide ministeeriumide ja teiste riiklike ametiasutuste tasandil	8
Romade kaasamise süvalaiendamine kohalikes omavalitsustes.....	9
Romade võimestamine ja osalemise suurendamine	9
Asjakohased suurimate eelarvetega romadele suunatud kaasamise programmid	10
Olemasolev rahastus romade lõimumistegevusteks	11
Romasid puudutavate usaldusväärsete andmete kättesaadavus	11
MITTEDISKRIMINEERIMINE	12
Rassilise võrdõiguslikkuse direktiivi ellurakendamine	12
Hariduslik ja eluaset puudutav segregatsioon	12
Politsei diskrimineeriv käitumine, prokuröride või kohtute väärkäitumine.....	13
MUSTLASVAENU VASTU VÕITLEMINE	14
Institutsiooniline raamistik diskrimineerimise ja mustlasvaenu vastu võitlemiseks.....	14
Vaenukõne ja vaenukuritegude vastu võitlemine	14
Poliitikute, avaliku elu tegelaste ja meedia mustlaste suhtes vaenu õhutava retoorika vastu võitlemine	15
Rakendatud programmid ja algatused hoiakute ja diskursuste kujundamiseks.....	16
SOOVITUSED	17
KASUTATUD KIRJANDUS	18

KOKKUVÕTE

Alates Eesti taasiseseisvumisest 1991. aastal on vähemuste poliitika peamine poliitiline fookus olnud vene keelt kõnelevate inimeste integreerimine Eesti ühiskonda, mis tähendab paratamatult seda, et teised etnilised rühmad on selles küsimuses tagaplaanile jäetud. Eestis on vastu võetud üldine arengukava „Lõimuv Eesti 2020“, mida täiendavad iga-aastased rakendusplaanid. Aastate jooksul ei ole plaanides eraldi mainitud roma kogukonda kui rahvusvähemust, keda tuleks üldisesse kogukonda integreerida.

Valitsemistava ja üldine poliitiline raamistik

Rohkearvulisemate roma kogukondadega kohalikud omavalitsused ei ole romasid konkreetset toetanud ega nende kaasamiseks vajalikke tegevuskavasid vastu võtnud. Kohalikud omavalitsused eeldavad, et keskvalitsus koostaks romade kogukonna paremaks integreerimiseks tegevuskava.

2015. aastal asutas Kultuuriministeerium romade lõimumise nõukoja, kus teema on tõstatatud, kuid nõukogu kohtub vaid kaks korda aastas ning selles osalejate arv on vähenenud. Oluline on välja tuua, et 2016. aastal taotles Kultuuriministeerium esimest korda Euroopa Komisjoni rahastust romade integratsiooniprobleemiga tegelemiseks. Rahastus saadi ning osana projektist hakati romade kogukonna lõimumisküsimusega tegelema.

Aastate jooksul ei ole romade kogukonnale konkreetset valitsuse rahastamist pakutud. Erinevate projektide konkursikutsed on olnud üldist laadi, kus kõik valitsusvälised organisatsioonid võivad taotleda rahastamist ja romade kogukond ei ole seda võimalust kasutanud, kuna nad ei ole sellest teadlikud olnud või ei ole seda teinud hirmust bürokraatia ja vastutuse ees, nagu märkis Kultuuriministeeriumi esindaja.¹

Kokkuvõttes võib öelda, et suurimaks probleemiks Eestis on see, et integratsioon ei ole suunatud konkreetsele sihtrühmale, vaid samad tegevused ja võimalused on suunatud kõigile rühmadele – romade kogukonnani on sellisel viisil peaaegu võimatu jõuda.

Mittediskrimineerimine

Eestis keelab diskrimineerimise (lisaks põhiseadusele) soolise võrdõiguslikkuse seadus, mis võeti vastu 2004. aastal, ja võrdse kohtlemise seadus, mis võeti vastu 2008. aastal ja millega laiendati diskrimineerimise eest kaitstud inimeste ringi. Lisaks soolise diskrimineerimise keelule on tagatud isikute kaitse diskrimineerimise eest rahvuse (etnilise kuuluvuse), rassi, nahavärvuse, usutunnistuse või veendumuste, vanuse, puude või seksuaalse sattumuse alusel.

Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku² ametikoht loodi võrdse kohtlemise seaduse vastuvõtmisega. Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku ülesanne on tagada, et naistel ja meestel ning erinevate vähemuste esindajatel oleks võrdsed õigused ja võimalused ühiskonna kõigis valdkondades. Volinikule ei ole teatatud romade diskrimineerimisest.

Olemasoleva teabe ja intervjuu eritud ekspertide arvamuse kohaselt ei ole probleemiks roma kogukondade segregatsioon hariduse ja elukeskkonna alusel. Romade kogukond on väike ja nad elavad hajutatult üle kogu riigi, elades Eesti elanikkonnaga segamini. Aastaid tagasi oli probleemiks roma laste paigutamine erivajadustega laste koolidesse, kuid see praktika on lõppenud.

Teave politsei, prokuröride või kohtute romasid diskrimineeriva käitumise kohta puudub. Kahel korral on õiguskantslerile esitatud kaebus kahe roma päritolu isiku diskrimineerimise

¹ Intervjuu pr Saulega, Kultuuriministeeriumi Kultuurilise mitmekesisuse osakonnas peaspetsialist.

² Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik, vt lähemalt: www.volinik.ee

suhtes kohtueelse uurimise ajal, kuid õiguskantsler ei tuvastanud diskrimineerimist.³

Mustlasvaenu vastu võitlemine

Mustlasvaenu olemasolu ja ulatust Eesti ühiskonnas on väga vähe uuritud. Mõned üldised uuringud näitavad, et mustlasvaenulikus on probleemiks, kuid selle süstemaatilisust on raske hinnata. Mustlasvaenulikust ei ole siiani eraldi küsimusena käsitletud, sellega tegeldakse diskrimineerimise vastase võitluse üldistes institutsioonilistes tingimustes, mis tähendab, et diskrimineerimise juhtumitest saab teavitada soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinikule, õiguskantslerile või töövaidluskomisjonile. Ekspertide ja aruannete kohaselt ei ole Eestis kedagi romade diskrimineerimise eest karistatud.

Kuigi vaenu õhutamise on seadusega keelatud, on Eestis juba aastaid olnud probleemiks, et karistusseadustik ei võimalda põhimõtteliselt vaenu õhutavaid inimesi oma tegude eest vastutama panna. Sellest tulenevalt ei ole usaldusväärset statistikat romade vastu suunatud vaenukõne kohta. Sarnane probleem tekib ka romade vastu toimepandud vaenukuridegude kohta, kuna Eesti karistusseadustiku järgi ei ole vaenukuritegu eraldiseisev kuriteoliik ning seda ei peeta raskendavaks asjaoluks. Kuigi hiljuti on astunud samme vaenukuridegude kohta andmete kogumiseks, ei ole registreeritud ühtegi romade vastu suunatud vaenukuritegu.

³ Õiguskantsleri Aastaülevaade 2017/2018, kättesaadav: <http://www.oiguskantsler.ee/ylevaade2018/>

SISSEJUHATUS

Eesti romade kogukond on suhteliselt väike – rahvastikuregistri andmete kohaselt identifitseerivad ennast romadena Eestis 649 inimest⁴. Viimase 2011. aasta rahvaloenduse kohaselt elab Eestis ametlikult 456 roma. Mitteametlikud andmed ja rahvusvaheliste organisatsioonide aruanded näitavad, et tegelikkuses on need arvud kõrgemad ja Eestis on umbes 1000 – 1500 roma päritolu inimest.⁵

Eestis elavad romad ei rända ringi ning on enamasti paiksed. Praegune roma elanikkond on moodustunud pärast Teist maailmasõda sisserände järel Nõukogude Liidust, peamiselt Venemaalt ja Lätist.

Eestis elavad romad omavad perekondlikke sidemeid Lätis ja Venemaal, seega ei ole kogukond riigipiiridega kammitsetud ning nad suhtlevad laialdaselt väljaspool Eesti riigipiire asuvate romade kogukondadega. Ometi identifitseeritakse ennast Eesti romadena (*Estoniska Roma*)⁶. 40-l protsendil Eesti romadest on eesti kodakondsus, 38-l protsendil on läti kodakondsus, 14-l protsendil vene kodakondsus ja 7% on kodakondsuseta.⁷

Suurem osa Eestis elavatest romadest peab oma emakeeleks roma keelt (65%)⁸. Sarnaselt Lätis elavatele romadele, saab ka Eesti romade keelt lingvistiliselt pidada *Lotfitka* (Läti) ja *Xaladytka* (mida samuti kutsutakse *Ruska*, vene) murrete hulka kuuluvaks. Suurem hulk Eesti romadest räägib *Lotfitka* murret. Romad identifitseerivad ennast kui Läti, Vene või Eesti romadena⁹. Eestis mitmendat põlvkonda elavad Läti romad identifitseerivad ennast tavaliselt kui Eesti romad. Nendest 15% emakeeleks on vene keel ja 10% emakeeleks eesti keel.¹⁰

Selle aruande koostamise käigus intervjuerisid autorid kahte romade lõimumise nõukogu liiget – Kultuuriministeeriumi ja Haridusministeeriumi esindajaid. Samuti saadeti Valga vallavalitsusse ja Kultuuriministeeriumile kirjalikud teabenõuded. Autorid analüüsisid samuti vastavaid õigusakte ning kättesaadavaid aruandeid ning uuringuid. Oluline on rõhutada, et romade kogukonda on seni väga vähe uuritud, seetõttu pärinevad aruandes kasutatud uuringud kuni 5 aasta tagusest ajast ning peegeldavad vaid väikese osa romade valimi arvamust.

Nende hulka kuulub 2014. aasta uuring roma rahvusest noorte hariduse ja töökeskkonna olukorra kohta; 2013. aasta uuring Eesti roma kogukonna integratsioonivajaduste kohta; 2018. aasta uuring romade osalemise kohta Eesti ühiskonnaelus; 2018. aasta uuring roma lastega töötavate pedagoogide seas; ja Euroopa Rassismi ja sallimatuse vastu võitlemise komisjoni (ECRI) aruanne Eesti kohta 2015. aastast. Sageli on erinevates uuringutes osalemisega nõustunud romad oma kogukonna sotsiaalselt aktiivsemad ja haritumad esindajad, ning selle põhjal oleks vale teha laialdasi üldistusi.

⁴ E-kiri Eesti Rahvastikuregistrist (06.03.2018).

⁵ Balti Uuringute Instituut, „Ülevaade romade olukorrast Eestis“, 2013.

⁶ Vt lähemalt: http://romafacts.uni-graz.at/view_pdf.php?t=culture&s=c_3_7&l=en

⁷ E-kiri Eesti Rahvastikuregistrist (06.03.2018).

⁸ *Ibid.*

⁹ Intervjuu pr Saulega, Kultuuriministeeriumi Kultuurilise mitmekesisuse osakonnas peaspetsialist.

¹⁰ E-kiri Eesti Rahvastikuregistrist (06.03.2018)

VALITSEMISTAVA JA ÜLDINE POLIITILINE RAAMISTIK

Romade kaasamise süvalaiendamine kõikide ministeeriumide ja teiste riiklike ametiasutuste tasandil

Kuna romade kogukond Eestis on väike, ei ole otseselt välja töötatud strateegiaid ega integratsioonipoliitika dokumente, mis oleksid konkreetselt romade kaasamisele suunatud.¹¹ Eestis vastutab integratsioonipoliitika eest Kultuuriministeerium, mis juhib ka romade poliitika arengut.

Eesti integratsioonipoliitika baseerub arengukaval „Lõimuv Eesti 2020“¹². Arengukava üldeesmärk on saavutada integreeritud ja ühtne Eesti ühiskond, kus erineva keelilise ja kultuurilise taustaga inimesed osalevad aktiivselt ühiskondlikus elus ja jagavad demokraatlikke väärtusi. Arengukava ei ole väga detailne ja romasid on mainitud ainult ühes lõigus:

"Keelelis-kultuurilistest kogukondadest on vaja tähelepanu pöörata romadele, kelle kontaktide tihenemist ülejäänud ühiskonnaga tuleb toetada. Võrreldes teiste Euroopa Liidu riikidega on Eesti roma-kogukond küll arvuliselt väike ega kujuta endast eraldiseisvat lõimumispoliitika sihtrühma, kuid vajab siiski lisatähelepanu haridus-, tööhõive- ja sotsiaalvaldkonnas."¹³

Arengukava „Lõimuv Eesti 2020“ elluviimiseks võetakse vastu iga-aastaseid rakendusavasid konkreetsete tegevuste jaoks, romade kogukonna jaoks ei ole välja pakutud konkreetseid tegevusi.¹⁴

2015. aastal asutas Kultuuriministeerium Romade lõimumise nõukoja, mille ülesandeks on tegeleda romade integratsiooniprobleemidega ning teabe koordineerimine.

Nõukogu ülesandeks on olemasolevate probleemide analüüsimine ning erinevatele sidusgruppidele ideede välja pakkumine romade integratsiooni parandamiseks Eestis. Nõukogu liikmed on ministeeriumide, roma kogukonna ja kohalike omavalitsuste esindajad.¹⁵ Nõukogu tuleb kokku üldjuhul kaks korda aastas, kuid kahjuks ei ole osalejate arv suur, eriti kohalike omavalitsuste esindajate puhul.¹⁶

Viimane 2018. aasta uuring (ei ole veel avaldatud) näitab samuti, et riigiasutused ei ole oma töö tutvustamisel romade kogukonnani jõudnud. 2018. aastal koostatud uuring näitab, et ainult 20% vastanutest usaldas mingil määral valitsust ja presidenti.

Vastused küsimusele: „Kuivõrd te teate kuidas tegutsevad allpool loetletud institutsioonid ja rühmad?“ paljastasid, et 50% vastanutest „ei tea midagi“ või „pigem ei saa aru“ valitsuse, parlamendi ja presidendi rollist ja tegevusest. Ainult 30% vastanutest huvitus

¹¹ EL'i nõudmisel, esitas Eesti valitsus dokumendi "Romade integratsioonile suunatud poliitikaalgatused Eestis" (https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/roma_estonia_strategy_en.pdf), mis kirjeldab selgelt, et Eestil puulub romade jaoks konkreetne integratsioonipoliitika või -meetmed, sest „Eesti riiklik integratsioonistrateegia põhineb võrdse kohtlemise põhimõttel ning keskendub pigem piirkondadele kui konkreetsetele etnilistele rühmadele“. Selles selgitatakse, et romad saavad abi ja teenuseid võrdsetel alustel teiste rühmadega. Kuigi see sisaldab mitmeid soovitusi, jäävad nad kõik väga üldisteks, eesmärgiga „suurendada tööhõive taset“ ja parandada romade „tervislikku seisukorda“ ning nende soovitude põhjal ei ole konkreetset tegevust välja töötatud.

¹² Arengukava „Lõimuv Eesti 2020“, vt lähemalt: <https://www.kul.ee/en/integrating-estonia-2020>

¹³ *Ibid.*

¹⁴ Rakendusplaanid on kättesaadavad: <https://www.kul.ee/et/arengukava-loimuv-est-2020-rakendusplaanid-ja-rakendusplaan-taitmise-arued>

¹⁵ Romade lõimumise nõukoja tegevus, vt lähemalt: <https://www.kul.ee/et/romade-loimumise-noukoda>

¹⁶ Intervjuu Mall Saulega, Kultuuriministeeriumi Kultuurilise mitmekesisuse osakonnas peaspetsialist.

Eesti siseküsimustest.¹⁷ Seda huvipuudust ei selgitatud uuringus täpsemalt, kuid võime eeldada, et see on seotud sellega, et enamik romasid ei oska väga hästi eesti keelt.

Romade kaasamise süvalaiendamine kohalikes omavalitsustes

Romade rahvusvähemus ei ela konkreetses Eesti piirkonnas, vaid elab üle kogu riigi. Suurimad rühmad on: 209 romat Valgas (kogurahvastik 16 664), 70 romat Tallinnas (kogurahvastik 448 758) ja 68 romat Tartus (kogurahvastik 10 676). Teistes omavalitsustes elab vähem kui 30 romat.¹⁸

Üheski kohalikus omavalitsuses ei ole roma kogukonnale suunatud integratsioonistrateegiat. Suurima romade kogukonnaga Valga märkis, et nende arengukava ja eelarvestrateegia aastateks 2019–2023 sätestab, et Valga tugevuseks on multikultuurilisus. Sellegipoolest ei sisalda see midagi konkreetset romade kohta ja puudub spetsiaalselt neile suunatud tegevuskava. Tegevuskavas mainitakse üldiselt toetavaid geograafilisi (külade) ja sotsiaalseid (kultuurilisi) ühendusi. Viimase kolme aasta jooksul ei ole romade kogukonna kultuurilist arengut Valga kultuurielarvest toetatud, kuna taotlusi ei ole esitatud. See võib viidata sellele, et kogukond ei ole võimalustest teadlik.¹⁹

Romade lõimumise nõukogu koosolekutel on juba pikka aega arutatud romade perekeskuse loomise üle Valgas, kus kogukond võiks kohtuda. Kohalik omavalitsus on otsustanud seda ideed mitte toetada kuni ei ole leitud usaldusväärset partnerit, kes oleks võimeline keskust haldama. Omavalitsus ei kavatse selleks luua uut kohaliku omavalitsuse üksust.²⁰ Romade kogukond ise ei ole huvitatud partneriks saamisest, sest neil puudub vajalik haldussuutlikkus.²¹ Valga vald on lubanud perekeskusele ruumid leida, kui romade kogukond leiab keskuse tegevuse eest vastutava isiku. Kultuuriministeerium (võib-olla ka Haridus- ja Teadusministeerium) on valmis abistama nii isiku leidmisel kui ka keskuse rahalisel toetamisel. Otsus ideega edasi liikumise kohta tehakse 2019. aasta alguses.²²

Valga linnavalitsuse esindaja leidis, et romade jaoks ei ole vaja erimeetmeid ja neid tuleks kohelda võrdselt teiste linnas elavate etniliste rühmadega. Konkreetsed sammud tuleks kokku leppida riigi tasandil. Omavalitsus leiab samuti, et riik peaks vastu võtma meetmeid, et aidata lahendada romade tööhõive ja sotsiaalse heaolu küsimusi.²³

Romade võimestamine ja osalemise suurendamine

Eestis on registreeritud kolm romade mittetulundusühingut: *Lõuna-Eesti Romade Liit*, *Kesk-Eesti Romade Liit* ja *Euroopa Romade Foorum Eestis*, viimatimainitud ei juhi enam romad (alates 13.veebruari 2018).²⁴

Need mittetulundusühingud peaksid romasid esindama, aga tegelikkuses ei kuulu sinna ühtegi või ainult mõned aktiivsed roma kogukonna liikmed ja roma kogukond tunneb, et need organisatsioonid ei esinda nende huve.²⁵ Kõik need kolm organisatsiooni ei ole viimase kolme kuu jooksul riiklikke makse tasunud, mis tähendab, et nad ei ole kellelegi palka maksnud.²⁶ Organisatsioonil *Euroopa Romade Foorum Eestis* on oma Facebook'i

¹⁷ Karabeshkin & Derman "Eesti Romade kuuluvustunne ja osalemine ühiskonnaelus", 2018.

¹⁸ E-kiri Eesti Rahvastikuregistrist (06.03.2018).

¹⁹ E-kiri Valga Linnavalitsusest (24.11.2018)

²⁰ *Ibid.*

²¹ Intervjuu Mall Saulega, Kultuuriministeeriumi Kultuurilise mitmekesisuse osakonnas peaspetsialist.

²² Mall Saule e-kiri Kultuuriministeeriumist, Kultuurilise mitmekesisuse osakonna peaspetsialistilt.

²³ E-mail Valga Linnavalitsusest (24.11.2018)

²⁴ Mall Saule e-kiri Kultuuriministeeriumist, Kultuurilise mitmekesisuse osakonna peaspetsialistilt.

²⁵ *Ibid.*

²⁶ Vt. lähemalt: <https://www.inforegister.ee>

leht²⁷, kuid sinna ei ole alates 2016. aastast midagi postitatud. Samuti ei ole ükski eelpoolnimetatud organisatsioon Eesti Mittetulundusühingute Liidu liige, Eesti Võrdse Kohtlemise Ümarlauri ega Eesti Inimõiguste Organisatsiooni Ümarlauri liige.

2018. aastal korraldatud uuringu kohaselt on ka romade kogukonna esindajate osalus kodanikeühendustes (korteriühistu, kultuuriselts, noorteklubi, heategevusorganisatsioon, ametiühing või erakond) väga madal - ainult kuus inimest 59-st (11%) ütlesid, et nad osalesid ühes nendest ühendustest.²⁸

Üks viimaseid uuringuid näitab siiski, et vähemalt osa romade kogukonnast on huvitatud oma aktiivsuse suurendamisest Eesti ühiskonnas. Ligikaudu 80 protsenti vastanutest soovis rohkem teada Eesti ühiskonna toimimisest. Vastanud olid kõige rohkem huvitatud projektide kirjutamisest ja juhtimisest ning teiste Eesti kultuurikogukondade tegevuste tundmaõppimisest.²⁹ See näitab seda, et antud etniline rühm tahab ise midagi ära teha ja ühiskonda rohkem panustada, kuid jagatav teave ei jõua üldjuhul romade kogukonnani.

Suurimaks probleemiks Eestis on see, et integratsioon ei ole suunatud konkreetsele sihtrühmale, vaid samad tegevused ja võimalused on suunatud kõigile rühmadele. Sellisel viisil on romade kogukonnani peaaegu võimatu jõuda, sest kogukond on kinnine ja seisab silmitsi erinevate väljakutsetega, mis tulenevad nende tegelikust ja tajutavast kultuurilisest eripärast. Erinevad organisatsioonid, kes esindavad erinevaid vähemusrühmasid (näiteks pagulasi), on Eesti riiki samuti konkreetsete suunatud meetmete puudumise pärast kritiseerinud.

Asjakohased suurimate eelarvetega romadele suunatud kaasamise programmid

Kultuuriministerium alustas 2017. aastal Euroopa Komisjoni rahastatud projektiga „Eesti roma noorte ja naiste võimendamine ja võrgustiku arendamise toetamine“ (projekti maksumus on 57 029,93 eurot, 5 protsenti sellest kaasfinantseeritakse Eesti riigieelarvest). See on suurim projekt, mis on suunatud ainult romade kogukonnale. Projekti tegevused viidi läbi 2017. ja 2018. aastal.

Projekti eesmärgid olid:

- tuvastada kohalikul tasandil romade integratsiooni sidusgrupid ja julgustada nendevahelist koostööd;
- tuvastada 20 noort roma, kes on huvitatud aktiivselt kodanikuühiskonnas osalemisest ja pakkuda neile toetavaid koolitusi (teemadel: haldusorganisatsioonid, kodanikuühiskond, kodanikuühiskonna organisatsioonide loomine ja juhtimine, projektide kirjutamine ja rakendamine, suhtlemisoskus, kultuurilised erinevused), et saada roma kogukonna (kohalikeks) eestkõnelejateks ja/või roma laste hariduse või nn kultuuridevahelise kommunikatsiooni toetajateks koolide, kohalike omavalitsuste ja roma perede ja kogukonna vahel;
- olemasolevate romade organisatsioonide võimendamine;
- romade integratsiooni planeerimiseks vajaliku teabe kogumine; ja
- koostöö edendamine Romade Lõimumise Nõukoja ja kohalike omavalitsuste vahel.³⁰

Projekt hõlmas ka veebisaidi loomist, et anda teavet romade integratsiooni toetava teabe kohta. Projekti kirjelduses märgiti, et originaalmaterjalid avaldatakse veebilehel, samuti rahvusvaheliste organisatsioonide kõige olulisemad soovitused romade integratsiooni

²⁷ Vt. lähemalt: <https://www.facebook.com/Euroopa-Romade-Foorum-Festis-201775820015983061/>

²⁸ Karabeshkin & Derman „Eesti Romade kuuluvustunne ja osalemine ühiskonnas“, 2018.

²⁹ Karabeshkin & Derman „Eesti Romade kuuluvustunne ja osalemine ühiskonnas“, 2018.

³⁰ Kultuuriministerium. Romade lõimumise nõukoja koosolek, 23.01.2018. Kättesaadav: https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/1.12.2018_protokoll.pdf

kohta. Samuti lubas kirjeldus, et veebileht tõlgitakse ja tehakse kõigile kättesaadavaks. Veebileht asub aadressil <https://www.eestiromad.com/>. Kahjuks on see saadaval ainult eesti keeles ja ei paku enamikku lubatud teabest. See annab lihtsalt ülevaate projektist, romade praegusest olukorrast Eestis ja mõnedest viimasel aastakümnel ilmunud artiklist. Pole teada, kas projekt jätkub ning seetõttu puudub teave selle kohta, kas veebilehte uuendatakse.

Projekti jooksul toimus neli roma noortele mõeldud seminari, kolm noorte romade aktiivsuse tõstmisele suunatud seminari, üks seminar roma lastega töötavatele õpetajatele, kaks sidusrühmade kohtumist, viidi läbi uuring romade osalemise kohta Eesti ühiskonnas ja üritus Holokausti mälestamiseks. Kokku oli erinevatel üritustel 132 osalejat (enamasti roma taustaga).³¹

Ametnikud leiavad, et roma kogukonnale suunatud tegevuste teostamine läbi projektide on väga keeruline, sest ühe projekti lõppemise ja järgmise projekti alguse vaheline periood on üle kuue kuu, mille jooksul kogukonna aktiivsus väheneb ja kõigega tuleb algusest peale alustada.³² Ministeerium ei ole otsustanud, kas esitab järgmise aasta rahastuse saatmiseks uue taotluse.

Olemasolev rahastus romade lõimumistegevusteks

Olemas on mitmeid fonde, millest on võimalik igaühel toetust taotleda. Nendeks on Kodanikuühiskonna Sihtkapital³³, Integratsiooni Sihtasutus³⁴ ja Hasartmängumaksu nõukogu³⁵. Kultuuriministeeriumi esindaja sõnade kohaselt ei taotle romade organisatsioonid üldjuhul rahalisi vahendeid, põhjuseks võib olla hirm vastutuse ees ja projektidega seotud bürokraatia.³⁶ Muudel mitte-romade valitsusvälistel organisatsioonidel on vähene huvi või puudub üldse huvi taotleda rahastamist romade kogukonna tegevuseks. Juhul kui seda tehakse, siis peamiselt uuringute läbiviimiseks.

Romasid puudutavate usaldusväärsete andmete kättesaadavus

Aastate jooksul on läbi viidud mitmeid uuringuid, mida on peamiselt koordineerinud rahvusvahelised või valitsusvälised organisatsioonid. Nad on uurinud romade kaasatust, roma naiste olukorda³⁷, noorte osalemist tööturul ja nende osalemist ühiskondlikus elus.³⁸ Samuti on koostatud mitmeid ülevaateid ja üldine informatsioon on kättesaadav Statistikaameti kodulehel ja riiklike uuringute põhjal.³⁹

Ükski nendest uuringutest⁴⁰ ei ole eriti üksikasjalik ja seda ei saa kasutada üldistamiseks, sest küsitatud esindajate arv kogukonnas on tavaliselt vahemikus 10-60. Enamik uuringuid on liiga aegunud, et enam ajakohased olla. Puuduvad põhjalikud uuringud, mis annaksid üldise ülevaate romade elutingimustest, arstiabi kvaliteedist ja kättesaadavusest, osalemisest töökeskkonnas ja haridusprobleemidest.

³¹ Vt lähemalt: <https://www.eestiromad.com>

³² Intervjuu Mall Saulega, Kultuuriministeeriumi Kultuurilise mitmekesisuse osakonnas peaspetsialist.

³³ Kodanikuühiskonna sihtkapital, vt lähemalt: <https://www.kysk.ee/about-us>

³⁴ Integratsiooni Sihtasutus, vt lähemalt: <https://www.integratsioon.ee>

³⁵ Eesti Vabariigi Valitsus lõpetas 2018. aastal Hasartmängumaksu nõukogu tegevuse, pole selge kuidas 2019. aastal rahastust jagatakse.

³⁶ Intervjuu Mall Saulega, Kultuuriministeeriumi Kultuurilise mitmekesisuse osakonnas peaspetsialist.

³⁷ Tali, Kollom & Velberg „Naised Eesti mustlaskogukondades“, 2007.

³⁸ Civitta Eesti AS, „Roma rahvusest noorte olukord Eesti Vabariigis: haridus ja töökeskkond“, 2014.

³⁹ Vt lähemalt: <https://www.stat.ee/>

⁴⁰ Balti Uuringute Instituut „Ülevaade romade olukorrast Eestis“, 2013.

MITTEDISKRIMINEERIMINE

Rassilise võrdõiguslikkuse direktiivi ellurakendamine

Kuigi mõisteid „võrdne kohtlemine“ ja „mittediskrimineerimine“ võeti Eesti õigussüsteemi Eesti Vabariigi põhiseadusega 1992. aastal, oli esimene diskrimineerimist keelav akt soolise võrdõiguslikkuse seadus, mis võeti vastu 2004. aastal. Võrdse kohtlemise seadus võeti vastu alles 2008. aastal ja sellega laiendati diskrimineerimise keeldu ka muudele alustele, nagu kodakondsus (etniline päritolu), rass, nahavärvus, religioon või muud veendumused, vanus, puue või seksuaalne sättumus.⁴¹

Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku ametikoht⁴² loodi võrdse kohtlemise seaduse vastuvõtmisel. Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku ülesanne on tagada, et naistel ja meestel ning erinevate vähemuste esindajatel oleksid võrdsed õigused ja võimalused ühiskonna kõigis valdkondades. Voliniku peamine pädevus on nõustada ja abistada isikuid diskrimineerimisega seotud kaebuste esitamisel; arvamuste esitamine väidetava diskrimineerimise juhtumi kohta; teha ettepanekuid valitsusele; aruannete avaldamine ja meetmete võtmine võrdse kohtlemise ja soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks.⁴³

Büroo ei ole aastate jooksul saanud romade kohta ühtegi kaebust⁴⁴. Samuti ei ole amet teinud midagi konkreetset, et tõsta romade kogukonnas teadlikkust võrdse kohtlemise kohta.

Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik on alates selle loomisest alarahastatud. Voliniku büroo soovis 2018. aastal osaleda romadega seotud hankes, et alustada projekti, mille eesmärk on vähendada roma laste koolist väljalangevust, kuid ei suutnud seda ressurside puudumise tõttu teha.⁴⁵ Paljud valitsusvälised organisatsioonid on soovitanud aastaid, et valitsus peaks suurendama voliniku büroo rahastamist, et võimaldada tal oma rolli tõhusalt täita. Eelpoolmainitud näide illustreerib, et see on endiselt probleem.

Hariduslik ja eluaset puudutav segregatsioon

Euroopa rassismi- ja sallimatuse vastu võitlemise komisjon (ECRI) on mitmes oma varasemas aruandes kirjeldanud roma laste paigutamist Eestis erikoolidesse.⁴⁶ 2015. aastal ECRI viiendas vaatlustsükklis kinnitasid Eesti ametivõimud, et ainult üks roma laps on paigutatud meditsiinilise diagnoosi tõttu erikooli⁴⁷. Intervjueeritud ekspertide sõnul on roma laste erikoolidesse paigutamine lõppenud ja haridusliku segregatsiooni probleemi enam ei eksisteeri⁴⁸.

Kuna roma kogukonnad elavad Eestist hajutatult ja ühe kooli kohta ei ole rohkem kui seitse kuni kaheksa (tavaliselt üks kuni kolm) roma last, ei ole ka koolide puhul probleemiks segregatsioon asukoha alusel. Eesti roma kogukond on killustatud ja ei ela üheskoos samas

⁴¹ Võrdse kohtlemise seaduse käsiraamat, kättesaadav: https://humanrights.ee/app/uploads/2017/01/V6rdse20kohtlemise20kasiraamat_EST_veeb.pdf

⁴² Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik, vt. lähemalt: www.volinik.ee

⁴³ Võrdse kohtlemise seadus, § 16, kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13096445>

⁴⁴ Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku aastaraamat, vt lähemalt: <http://www.volinik.ee/avalikud-dokumendid/>

⁴⁵ Pr Grünbaum'i e-mail soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku büroost.

⁴⁶ ECRI, Aruanne Eesti kohta, kättesaadav: <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/estonia>

⁴⁷ Aruanne Eesti kohta (viies seiretsükkel), vastu võetud 16. juunil 2015, lk 27.

⁴⁸ Intervjuu Viivian Jõemetsaga, Haridus- ja Teadusministeeriumi Üldhariduse osakonna peaspetsialist, 12.11.2018; Intervjuu Mall Sauliga, Kultuuriministeeriumi Kultuurilise mitmekesisuse osakonnas peaspetsialist, 25.10.2018.

piirkonnas või kohas, eelistades elada eraldi erinevates Eesti paikades.⁴⁹ Romade elutingimusi ei ole konkreetselt uuritud, mistõttu puhta joogivee kättesaadavuste ja kanalisatsiooni olemasolu kohta andmed puuduvad.

Politsei diskrimineeriv käitumine, prokuröride või kohtute väärkäitumine

2018. aastal läbiviidud uuring näitab, et institutsioonideks, mida romad kõige rohkem usaldavad (umbes 40% vastanutest) olid politsei, kaitsevägi ja kohtusüsteem⁵⁰.

2017. aastal pöördusid õiguskantsleri poole kaks inimest romasid puudutavate küsimustega seoses. Ühel juhul leidis kaebuse esitaja, et kohtusüsteemis on neile lähedast isikut diskrimineeritud tema roma päritolu tõttu. Väidetavalt kohtles prokurör neid kohtusaalis halvasti, kuid kohtunik ei sekkunud. Kohus jättis kaebuse rahuldamata, sest kaebuses esitatud väited ei andnud alust järeldada, et prokurör lähtus oma ametikohustuste täitmisel subjektiivsetest motiividest või eelarvamustest. Menetluse materjalid ei sisaldanud midagi, mis võiks viidata sellele, et kohus süüdistatavat diskrimineeris. Seega õiguskantsler ei kinnitanud diskrimineerimise kahtlust. Teine kaebuse esitaja leidis, et nende isa on roma päritolu tõttu väärkoheldud. Kohtuistungite salvestuste kuulamine näitas, et kohtunik kohtles kõiki menetlusosalisi austusega ja erapooletult.⁵¹

⁴⁹ Intervjuu pr Sauliga, Kultuuriministeeriumi Kultuurilise mitmekesisuse osakonnas peaspetsialistiga.

⁵⁰ Karabeshkin & Derman „Eesti Romade kuuluvustunne ja osalemine ühiskonnaelus“, 2018.

⁵¹ Õiguskantsleri Aastaülevaade 2017/2018, kättesaadav: <http://www.oiguskantsler.ee/ylevaade2018/>

MUSTLASVAENU VASTU VÕITLEMINE

Institutsiooniline raamistik diskrimineerimise ja mustlasvaenu vastu võitlemiseks

Eesti ühiskonna mustlasvaenu taset on väga raske hinnata, sest läbi on viidud väga piiratud arv uuringuid. Viimane selleteemaline uuring pärineb aastast 2016 ja sellest nähtub, et eestlased elaksid pigem ükskõik millise teise vähemusrühvuse läheduses kui romad – 84% 619-st vastajast olid romadega samas naabruskonnas elamise vastu.⁵² Lisaks sellele on mõnedes romasid puudutavas uuringus romadelt küsitud, kas nad tunnetavad mustlasvasvaenu. 2018. aastal läbi viidud uuringus vastasid 81% roma rahvuse esindajatest, et nad on oma rahvuse tõttu kogenud sallimatust⁵³. 2014. aastal roma noorte seas läbiviidud uuringus leidsid enamik vastanutest, et peamiseks takistuseks töö leidmisel on eelarvamused ja diskrimineeriv suhtumine romade suhtes⁵⁴.

Eesti ametivõimud ei pea mustlasvaenu konkreetseks probleemiks, romade vastase diskrimineerimisega tegeletakse võrdse kohtlemise laiemas raamistikus, mida reguleerib võrdse kohtlemise seadus⁵⁵. Võrdse kohtlemise seaduse nõuete täitmist kontrollib soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik.⁵⁶

Võrdse kohtlemise seaduse paragrahv 23 kohaselt lahendab diskrimineerimisvaidlusi kohus või töövaidluskomisjon või õiguskantsler läbi lepitusmenetluse. Õiguskantsleri poolt läbiviidav lepitusmenetlus põhineb nende inimeste avaldustel, kes arvavad, et neid diskrimineeritakse. Mõlema poole nõusolek on vajalik. Õiguskantsler teeb ettepaneku vaidluse lahendamiseks ning pooled nõustuvad sellega. Kui lepitusmenetlus lõpetatakse või õiguskantsler leiab, et kokkuleppele ei jõuta, siis on pooltel õigus kohtusse pöörduda. Õiguskantsleri heakskiidetud lahendusettepanek on lõplik ja seda ei saa kohtus vaidlustada.⁵⁷

Töölasest diskrimineerimisest on võimalik teatada Töövaidluskomisjonile⁵⁸. Töövaidluskomisjon avaldab iga-aastaseid kokkuvõtteid ebavõrdse kohtlemisega seotud juhtumitest. Seni pole olnud juhtumeid, kus taotleja oleks olnud roma päritolu ja see oleks ebavõrdse kohtlemise aluseks olnud.⁵⁹

Vaenukõne ja vaenukuritegude vastu võitlemine

Vihkamise õhutamine on selgelt keelatud Eesti Vabariigi Põhiseaduse paragrahvi 12, mis sätestab:

*„Rahvusliku, rassilise, usulise või poliitilise vihkamise, vägivalla ja diskrimineerimise õhutamine on seadusega keelatud ja karistatav. Samuti on seadusega keelatud ja karistatav õhutada vihkamist, vägivalda ja diskrimineerimist ühiskonnakihtide vahel.“*⁶⁰

Siiski on Eestis juba aastaid olnud probleemiks see, et karistusseadustik ei võimalda

⁵² Saar Poll, „Rahvussuhted Eestis“, 2016. Kättesaadav: http://www.saarpoll.ee/UserFiles/File/Rahvussuhted%20Eestis_Aruanne_FINAL.pdf

⁵³ Karabeshkin & Derman „Eesti Romade kuuluvustunne ja osalemine ühiskonnaelus“, 2018.

⁵⁴ Civitta Eesti AS, „Roma rahvusest noorte olukord Eesti Vabariigis: haridus ja töökeskkond“, 2014.

⁵⁵ Võrdse kohtlemise seadus § 1 (1), kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13096445?leiaKehtiv>

⁵⁶ Lisateavet soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku kohta vt käesoleva aruande jaotisest „Mittediskrimineerimine“.

⁵⁷ Õiguskantsleri seadus § 35 (5) - § 35 (15), kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13153896?leiaKehtiv>

⁵⁸ Tööinspektsiooni ametlik koduleht: <http://www.ti.ee>

⁵⁹ Töövaidluskomisjoni statistika diskrimineerimisjuhtumite kohta aastatel 2007–2017, kättesaadav: <http://www.ti.ee/est/meedia-trukised-statistika/statistika/toovaidlused/>

⁶⁰ Vt täpsemalt: <https://www.riigiteataja.ee/akt/633949>

põhimõtteliselt vaenu õhutavaid inimesi oma tegevuse eest vastutama panna.⁶¹

Karistusseadustiku artikkel 151 sätestab: „Tegevuse eest, millega avalikult on kutsutud üles vihkamisele, vägivallale või diskrimineerimisele seoses rahvuse, rassi, nahavärvi, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, seksuaalse sättumuse, poliitiliste veendumuste või varalise või sotsiaalse seisundiga, kui sellega on põhjustatud oht isiku elule, tervisele või varale, – karistatakse rahatrahviga kuni kolmsada trahviühikut või arestiga.”

Nimelt nõuab praegune sõnastus ohtu inimese elule, tervisele või varale, kuid reaalsus on see, et kõige sagedamini toimub vaenu õhutamine Internetis ja olemasolev sõnastus nõuab põhjusliku seose leidmist arvutiklaviatuurile kirjutamise ja tegeliku ohu vahel ning see on keeruline.

Näiteks Justiitsministeeriumi koostatud statistiline aastaraamat „Kuritegevus Eestis” toob välja, et viimase 12 aasta jooksul on registreeritud ainult kaks karistusseadustiku paragrahvil 151 alusel toimunud kuritegu (2006. ja 2015. aastal) ja kumbki neist ei puudutanud romasid.

Paljud valitsusvälised organisatsioonid ja rahvusvahelised organid on öelnud, et on vaja selgemaid eeskirju vaenu õhutamise kohta Eestis või vähemalt selget õiguslikku määratlust selle kohta, mida tähendab vaenu õhutamine. Ilma selleta ei ole võimalik jälgida tegelikku vaenu õhutamise olukorda Eestis.

Eesti on ainus EL liikmesriik, mis ei ole oma õigusesse üle võtnud Raamotsust 2008/913/JHA – Eesti Karistusseadustik ei hõlma vaenu õhutamist konkreetse kuriteoliigina ega pea seda raskendavaks asjaoluks.

Siiski on alates 2016. aastast vaenu õhutamine politsei informatsioonisüsteemis registreeritud juhtumi tüübina, et võimaldada vaenu õhutamise kuritegude kohta andmeid koguda. Elektroonilist süsteemi uuendati 2016. aasta septembris, et hõlmata kolm uut juhtumitüüpi: vaenu õhutamine rassilisest kuuluvusest, religioonist, etnilisest kuuluvusest sõltuvalt; vaenu õhutamine seksuaalsest orientatsioonist või soolisest identiteedist tulenevalt; vaenukõne teiste gruppide vastu (näiteks puue või sotsiaalne staatus).

Vaenu õhutamise kuritegude registreerimine ei ole Eesti ametivõimude prioriteet - kuriteo määratlemine vaenukuriteona ei mõjuta tegelikku uurimist ega süüdimõistmist, seda tehakse peamiselt statistilistel eesmärkidel⁶².

See toob kaasa vähese teadlikkuse vaenu õhutamise kuritegudest üldsuse seas, mis toob kaasa alainformeerituse. Statistiline aastaraamat „Kuritegevus Eestis” peegeldab, et viimase kolme aasta jooksul (2015-2017) anti politseile teada ainult 26-st vaenu õhutamise kuriteost.

Ükski aastaraamatus kirjeldatud vaenukuritegude juhtumitest ei ole roma päritolu isikute vastu. Eesti karistusseadustik ei hõlma vaenu õhutamist kui spetsiaalset kuriteoliiki, ega pea seda raskendavaks asjaoluks, ning seetõttu on peaaegu võimatu roma kogukonna vastu suunatud vaenu õhutamise vastu võidelda.

Poliitikute, avaliku elu tegelaste ja meedia mustlaste suhtes vaenu õhutava retoorika vastu võitlemine

Kuna roma kogukond Eestis on väike ja neid tänavatel tihti ei näe, ei ole poliitikud ja avalikud tegelased selles küsimuses oma arvamust avaldanud. Uued sisserändajad näivad olevat peamiseks teemaks – pagulased ja varjupaigataotlejad ning nende vastane vaenu õhutamine.

Üldiselt kasutab meedia romadest rääkides sõna „roma” asemel sõna „mustlane”, ja meedia analüüs näitab, et enamikul uudistel on negatiivne alatoon.

2012. aastal viis Tallinna Ülikool läbi vähemuste meediamonitooringu, mis on seni kõige

⁶¹ Vt täpsemalt: <https://humanrights.ee/2015/09/vao-poleng-peab-viima-kehtiva-karistusseadustiku-parandamiseni/>

⁶² Intervjuu Justiitsministeeriumi esindajatega, 13.11.2018.

ulatuslikum uuring. Valimisse kuulusid kõik suuremad Eesti ajalehed ja veebiportaalid ning analüüsi kaheksa erineva vähemusgrupi meediakajastust (asiaadid, juudid, moslemid, afroameeriklased, puuetega inimesed, romad, seksuaalvähemused ja venelased). Analüüsi tulemused näitasid, et kuigi teisi vähemusgruppe kajastati aeg-ajalt positiivselt, kajastati romasid ainult negatiivselt või neutraalselt – 56% romasid puudutavaid artikleid näitas neid negatiivses valguses, 44% olid neutraalsed ja mitte ükski artikkel ei näidanud romasid positiivses valguses.⁶³

Sellest ajast alates ei ole taolisi meediamonitooringu analüüse läbi viidud, seega on raske hinnata, kas romade kajastamine on muutunud paremaks või hullemaks. Hiljutiste uudistartiklite läbivaatamine näitab, et seoses fotoprojektiga „Meie, mustlased“ on ilmunud mõned positiivsed artiklid.⁶⁴ Siiski on ka hiljutisi negatiivseid näiteid – 2018. aasta detsembris avaldati artikkel roma päritolu isiku kohta, kes mõisteti süüdi uimastitega seotud kuriteos, ja artikli pealkirjas on öeldud, et uimastite käitlemise eest on vangistatud „veel üks“ roma.⁶⁵

Rakendatud programmid ja algatused hoiakute ja diskursuste kujundamiseks

Nagu varem mainitud, on teave Eesti elanikkonna suhtumise kohta romadesse väga piiratud. 2016. aastal läbiviidud avalik-õiguslik uuring näitab, et hoiakud on negatiivsed, kuna 84 protsenti vastanutest oli romadega samas piirkonnas elamise vastu.⁶⁶

Riik ei ole seni võtnud meetmeid, et tõsta teadlikkust romade sallivuse teemal. Vähesed sotsiaalsed aktivistid on üles näidanud initsiatiivi romade suhtes sallivuse suurendamiseks ja näidanud milliste probleemidega romade kogukond päevast päeva silmast seisma peab. Üheks selleks näiteks on Annika Haasa projekt „Meie, mustlased“. 2011. aastal alustas fotograaf Annika Haas Eesti romade elu peegeldamist kaameraobjektiivi kaudu. Projektist sündis dokumentaalne fotonäitus „Meie, mustlased“, mis rändab praegu mööda maailma. Seeria „Meie, mustlased“ võitis Eesti aasta pressifoto tiitli. Projekti teine osa oli anda kaamerad roma lastele, kes kujutasid oma ümbrust oma silmade kaudu⁶⁷. Projekti oli niivõrd edukas, et sellest anti raamat välja.⁶⁸

Projekti mõju ei ole teaduslikult analüüsitud, kuid see fotonäitus ja Annika Haasi töö on aidanud romadel saada positiivset meediakajastust ja juhtida tähelepanu probleemidele, millega kogukond iga päev silmitsi seisab. See on aidanud negatiivseid stereotüüpe hajutada ja pildikesed igapäeva elust on aidanud romade kogukonnaga paremini suhestuda.⁶⁹ Samuti lähevad kõik raamatu tulud roma laste toetamiseks.⁷⁰

⁶³ Vt lähemalt: https://www.slideshare.net/iowproject/in-other-words-meeting-in-tallinn-vhemuste-kujutamine-eesti-meedias-meediamonitooringu-phitulemused?fbclid=IwAR3l_aXjuWG9UyXqbPqjzMP0kVepWPKJvSchD1djfv5pNis70_3BE4ly2v8

⁶⁴ Postimees, *Pane tähele: see on EV100 kunstiprogrammi üks eripäraseim sündmus*, 24.05.2018. Kättesaadav: <https://ev100.postimees.ee/4492964/pane-tahele-see-on-ev100-kunstiprogrammi-uks-eriparaseim-sundmus>

⁶⁵ Tartu Postimees, *Nagu ema, nõnda poeg: veel üks Tartus uimastitega äritsenud roma läks vangi*, 18.12.2018. Kättesaadav: <https://tartu.postimees.ee/6479710/nagu-ema-nonda-poeg-veel-uks-tartus-uimastitega-aritsenu-roma-laks-vangi>

⁶⁶ Saar Poll, „Rahvussuhted Eestis“ 2016. Kättesaadav: http://www.saarpoll.ee/UserFiles/File/Rahvussuhted%20Eestis_Aruanne_FINAL.pdf

⁶⁷ Vt lähemalt: <http://romachildren.ee/projektist/>

⁶⁸ Vt lähemalt: <http://epl.delfi.ee/news/kultuur/fotod-ilmus-fotoraamat-eesti-mustlaste-elust?id=82261753>

⁶⁹ Postimees, *Pane tähele: see on EV100 kunstiprogrammi üks eripäraseim sündmus*, 24.05.2018. Kättesaadav: <https://ev100.postimees.ee/4492964/pane-tahele-see-on-ev100-kunstiprogrammi-uks-eriparaseim-sundmus>

⁷⁰ Vt lähemalt: <https://www.hooandja.ee/en/node/5110>

SOOVITUSED

Valitsemistava ja üldine poliitiline raamistik

- Eraldada iga aasta Kultuuriministeriumile vahendeid romade kogukonna võimendamiseks. Kultuuriministeriumi osakond, mis tegeleb romadega, saab praegu 5000 eurot aastas. Seda raha kasutatakse omafinantseerimiseks, projektide rahastamist taotletakse Euroopa Komisjonilt. Riik peaks igal aastal rohkem toetama romadele suunatud tegevusi, et sellele probleemile strateegiliselt läheneda.
- Pöörata romade probleemidele tähelepanu kõikides ministeriumites. Kultuuriministerium tegeleb ja juhib hetkel üldist romade integratsiooni. Tõhusam oleks, kui romade integratsiooni juhiks igas ministeriumis osakond või isik, kes on teadlik romade spetsiifilistest probleemidest (Sotsiaalministerium, Haridusministerium, Siseministerium).
- Luua riiklik romade integratsiooni edendamise plaan ja tegevusplaan selle elluviimiseks. Kuna kohalikud omavalitsused eeldavad, et riigil on romade integreerimise jaoks laiem plaan ja seetõttu ei teostata eraldi tegevusi romade kaasamiseks, peaks valitsus püüdma leida positiivseid meetmeid romade integreerimiseks ühiskondlikus elus tööhõive ja hariduse valdkonnas.
- Kohalikud omavalitsused peaksid romade kogukondi strateegiliselt kohalikul tasandil toetama. Praegu ei tee kohalikud omavalitsused midagi romade kogukonna toetamiseks. Kuid nemad on just need, kes teavad oma kogukonnas elavaid inimesi paremini kui keegi teine ning võivad neid otseselt aidata ja toetada.

Mittediskrimineerimine

- Suurendada soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku rahastamist, et anda neile ressursse võimaldamaks probleeme rohkem süvitsi uurida.
- Viia läbi teaduslik uuring romade kogukonna sotsiaal-majanduslikest probleemidest ja heaolust.

Mustlasvaenu vastu võitlemine

- Vaja on kehtestada vaenukõne ja vaenu õhutamise kohta selgemad reeglid. Soovitame lähitulevikus läbi vaadata asjakohased õigusaktid ja võtta vastu vajalikud muudatused.
- Suurendada inimeste teadlikkust romade kogukonnast ja nende probleemidest. Viia läbi romade kogukonna kohta kampaaniaid, tõstes seeläbi üldsuse teadlikkust.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Balti Uuringute Instituut, "Ülevaade romade olukorrast Eestis", 2013
- Eesti Inimõiguste Keskuse aruanne „*Inimõigused Eestis 2016-2017*”. Kättesaadav: <https://humanrights.ee/en/materials/inimoigused-eestis-2016-2017/>
- Eesti Rahvastikuregister, *Statistika roma kogukonna kohta Eestis*, 2018
- Eesti Vabariigi põhiseadus. Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/633949>
- Karabeshkin, L., Derman, N. „Eesti romade kuuluvustunne ja osalemine ühiskonnaelus”, 2018
- Kultuuriministeerium, Arengukava "Lõimuv Eesti 2020, välja antud 2012. Kättesaadav: https://www.kul.rik.ee/sites/kulminn/files/23748_en_proofreading_le2020_eng.pdf
- Meior, M. Albrant. M. Papp. Ü, M. Võrdse kohtlemise seaduse käsiraamat, 2015. Kättesaadav: https://humanrights.ee/app/uploads/2017/01/V6rdse20kohtlemise20kasiraamat_EST_ve eb.pdf
- Rassismi ja sallimatuse vastu võitlemise Euroopa komisjon, Aruanne Eesti kohta (*viies seiretsükkel*), 2015
- Roma Laste Fotoprojekt. Kättesaadav: <http://romachildren.ee/en/projektist/>
- Romade lõimumise nõukoda. Kättesaadav: <https://www.kul.ee/et/romade-loimumise-noukoda>
- Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku aastaraamatud. Kättesaadav: <http://www.vollinik.ee/avalikud-dokumendid/>
- Tali, Kollom & Velberg „Naised Eesti mustlaskogukondades”, 2007
- Võrdse kohtlemise seadus, § 16, Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13096445?leiaKehtiv>
- Õiguskantsler, *Aastaülevaade 2017/2018*, kättesaadav: <http://www.oiguskantsler.ee/ylevaade2018/>

